

közi szervezeti és fegyverzeti eltéréseket. Feltétlen szükséges lenne ez, hiszen igen sok olvasó egyszerűen, szám szerint szembeállítja egymással a harcoló felek hadosztályait, s jobb esetben nem érti a történeteket, rosszabb esetben helytelen következtetéseket is levon, például a harcértékről. A szerző az egyes hadműveletek indulása előtt egyébként — nagyon helyesen — konkrétan ismerteti a szembenálló felek erejét, akár harcosig és harcokosiig lemenően, de az említett különbségek kimutatását sehol sem végzi el.

Ugyancsak célszerű lehetett volna ismeretést adni a műben oly sokat szereplő harci-technikai eszközökről, például meghatározni a harcokosi és a rohamlőveg mibenlétét és egymástól való eltérését, vagy ugyanezt a vadász-

és csatarepülőgépek vonatkozásában. Ugyanígy hiányoznak az egyes fontosabb harc-eszközök (például T-34, Tigris) néhány jellemző adatai is, akár táblázatos formában. Ezek segítségével az olvasó el tudna igazodni a harci-technikai eszközök szövevényes dzsungelében, s érzékelhetné az egyes ütközetek jellegét és a valóságos erőviszonyokat is az ott részt vevő eszközök egymáshoz viszonyított adatai, tehát harci lehetőségei tükrében.

Mindezen hiányosságok dacára Veress D. Csaba könyvét az ilyen témában megjelent könyvek közül az egyik legjobbnak tartom, s a hadtörténelmi kérdések iránt érdeklődők figyelmébe ajánlom.

Ravasz István Dezső

AZ 1944. ÉV HISTÓRIÁJA

Historia évkönyv, 1984

Szerkesztette Glatz Ferenc

(Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1985. 174 o.)

Alig néhány éve csak, hogy a történelem iránt érdeklődő olvasók kezükbe vehették a Magyar Történelmi Társulat új, színes folyóiratát, a kezdetben negyedévente, napjainkban már kéthavonta megjelenő *Históriát*. Az ötödik születésnapját még csak alig betöltött folyóirat e röpke néhány év alatt az egyik legnépszerűbb, legolvasottabb magyar történelmi folyóirattá vált.

A szerkesztőség sorra-rendre színvonalas problémafelvető írások közreadásával és újabb és újabb lapszerkesztési ötletekkel növelte — és növeli ma is — a folyóirat olvasóinak népes táborát.

Kezdetben a tematikus duplaszámok voltak az olvasótoborzók — nem említve a rendszeres História vitaesteket. Ezek a tematikus számok lehetővé tették, hogy a szerkesztőség által fontosnak tartott kérdéskörrel a történészek, kutatók sokoldalúbb megközelítéseket adhassanak, időben és térben kevésbé korlátozva, mint egy egyszerű „szimpla” szám esetében.

1984-ben újabb — a fogadtatást látva — egyértelműen sikeresnek nevezhető vállalkozásba kezdett a szerkesztőség. Elindította a folyóirat évkönyveinek, a „Historia könyvek”-nek a sorozatát.

Kissé megkésve, 1985 tavaszán jelent meg a sorozat első kötete „Az 1944. év históriája”. Az évkönyv szerkesztője — Glatz Ferenc —

és munkatársai — Pók Attila, Potó János és Sipos Péter — arra vállalkoztak, hogy az általuk összeállított kötet a negyven évvel ezelőtti esztendő eseményeinek legszélesebb körű, legalaposabb, a legújabb kutatási eredményeket is tükröző krónikáját nyújtsa az olvasóknak. E cél megvalósításának az érdekében a szerkesztőség a korszak legavatottabb kutatói egy részének lehetőséget adott új, kevésbé ismert, vagy csak újra fogalmazott értékelések, tények publikálására.

Az 1944-es esztendő kétségkívül a XX. századi magyar történelem egyik legsúlyosabb, leginkább vérzivataros éve. Ezen egy év alatt jelentős történelmi változások zajlottak le Magyarországon történetében. Ekkor veszítette el önállóságát a független Magyarország (1944. március 19.), ebben az évben vált hadszínterré az ország területe (1944. szeptemberétől), ekkor került hatalomra a nyílt, fasizta diktatúra (1944. október 15—16.), de ebben az évben kezdtek hozzá az új, független, demokratikus Magyarország, az új államiság alapjainak a lerakásához is (1944. december 21—22.).

Az itt felsorolt események hosszabb-rövidebb tanulmányokban történő feltárása is több évkönyv anyagát tenné ki, és akkor még nem szoltunk a kisebb jelentőségű történésekről. A szerkesztők úgy vélték — és tették helyesen —, hogy nemcsak a nagy, történelmet formáló eseményekről, de az 1944-es

esztendő tragédiáktól terhes mindennapjairól is szólni kell a kötetben. Ennek a szerkesztési elvnek is köszönhető, hogy alig van olyan jelentősebb eseménye 1944-nek, amelyről ne olvashatnánk „Az 1944. év históriájá”-ban, és ugyanakkor ne elevednének meg 1944 egyszerű, néha tragikus hétköznapijai.

A szerkesztőket dicséri az a tény is, hogy a magyar történeti témák mellett az 1944-es esztendő európai eseményeit, a szomszédos országok történelmének egy-egy fontos mozzanatát felidéző írások is olvashatók a kötetben. Magyarország második világháborús szereplése, 1944 történései úgy érthetőek csak meg igazán, ha elhelyezhetjük azokat az egyetemes történetben, ha a szomszédos országok adott időszakának történelmével párhuzamba állíthatjuk azokat. Ezt a párhuzamba állítást, összehasonlítást jól szolgálták Boros Zsuzsa, Kovács István, Lipcsey Ildikó írásai, továbbá az 1944-es Jugoszláviáról, Szlovákiáról készített összeállítások.

A História évkönyvében található írások, melyek között tanulmányok, forráspublikációk, dokumentum- és kronológiai összeállítások egyaránt megtalálhatók, jól rajzolják meg az 1944-es esztendő Magyarországnak bel-, kül- és katonapolitikai történetét, a hadtörténeti eseményeket.

E rövid ismertetés készítője nem vállalkozhat arra a feladatra, hogy a kötet valamennyi írását méltassa, netán vitázzon némelyek megállapításaival, de kiragadhat bizonyos dolgokat. A recenzens elsősorban a közzétett visszaemlékezéseket, naplórészleteket olvasta legszívesebben — bár néhányat maga is eredetiben ismer —, mert a frissiben papírra vetett gondolatok, a korszak történelmét formáló, vagy azt közelről szemlélő politikusoktól, közéleti személyektől, szerinte mindig a legérdekesebbek.

A sok új, vagy csak a szűkebb történetész szakma előtt ismert adat, tény nagyközönség elé tárása újabb ösztönzője lehet a történelmi múlt iránti érdeklődés felerősítésének.

A „Híória évkönyv” első kötetének méltatásakor talán nem tűnik ünnepontásnak, ha a könyvet olvasók érdekében felhívom a figyelmet néhány kisebb-nagyobb pontatlanságra. Ezek a bosszantó — főleg hadtörténeti, katonai — apróságok könnyen kiküszöbölhetőek lettek volna, ha a kötet szerkesztési munkálataiba bekapcsoltak volna egy, a korszak hadtörténetével foglalkozó kutatót.

Követve az évkönyv — csak dicsérhető — kronologikus felosztását, mindjárt az első íráshoz — *Boros József*: A magyar királyi honvédség a Szovjetunió elleni háborúban — egy-két apró megjegyzés. *Boros József* írásának címe és tartalma között nehéz volt a recenzensnek megtalálni a valódi összhangot, bár a rövid szervezés- és eseménytörténeti áttekintés mindenki számára hasznos lehet. Két elírásról csak a következőt: a „honvédség

főparancsnoka” szolgálati állást Horthy kormányzó nem 1940 januárjában, hanem 1940 márciusában szüntette meg. Szombathelyi Ferenc, a vezérkar főnöke 1941 szeptemberében csak altábornagy volt, vezérezredessé 1941. november 1-vel nevezték ki.

Sárhídoi Gyula írását — Szegényes csodafegyverek — nem látom indokoltnak *ismét* megjelentetni, hiszen a História 1984/4. számában már olvashattuk!

Stark Tamás tanulmányához — Elesett, megsebesült, eltűnt, fogságba esett — egy-két megjegyzés: a „Honvédelmi Minisztérium vezérkari főnöksége” a korban teljesen ismeretlen. Létezett honvédelmi minisztérium, illetve honvéd vezérkar főnöke. Ugyancsak nem volt „Honvédelmi Minisztérium vezérkari főnöksége 3. osztály”. Létezett Honvédelmi Minisztérium 3/a., 3/b., 3/c. osztály, illetve 3. vfk. osztály. A táblázatok leőhelye helyesen HL (Hadtörténelmi Levéltár). II. tartalékos hadtest helyesen, II. tartalék hadtest.

Rozsnyói Ágnes 1944. október 15-i krónikájához egy megjegyzés: Veress Lajost, a 2. magyar hadsereg parancsnokát nem vezérkari főnöke, hanem a németek tartóztatták le, ez dokumentálható is. (Ez a helyes adat olvasható egyébként *Boros József* említett írásában!)

Zinner Tibor dokumentumközlésének bevezetőjében Vörös Jánost 1944. március 19-től nevezi a honvéd vezérkar főnökének, vezérezredesi rendfokozatban. A helyes adatok: a honvéd vezérkar főnöke 1944. április 19-től, vezérezredes 1944. május 10-től. Vezérkari ezredes nem 1939-től, hanem 1938. május 1-től.

Az évkönyv írásai közül a legtöbb téves adatot, pontatlanságot *A. I. Puska*s tanulmánya — *Átállás előtt és után* — tartalmazza. Mivel nem tudni, hogy a szerző, vagy a kor szaknyelvében teljesen járatos fordító követte-e el a hibákat, ezért csak felsoroljuk azokat, melléljük illesztve a helyes adatot, ténytet.

Budapesti főparancsnokság — ?; 6., 13., 16. gyalogos zászlóalj — 6., 13., 16. gyaloghadosztály; 16. gyalogos hadosztály parancsnoka, Vasvári őrnagy — 16. gyaloghadosztály parancsnoka, Vasváry József vezérőrnagy; Kéry ezredes törzskari főnök — Kéri Kálmán vezérkari ezredes, az 1. hadsereg vezérkari főnöke; „1. magyar hadsereg főparancsnokává László vezérezredest” — 1. magyar hadsereg parancsnokává László altábornagyot; Lengyel Béla nem volt, illetve lett a 16. gyaloghadosztály parancsnoka. Ő az adott időpontban nem vezérőrnagy, hanem altábornagy és a VIII. hadtest parancsnoka; Hankovszky Gyula vezérőrnagy a 13. gyaloghadosztály éléről a honvédelmi minisztériumba került és lett földi főcsoportfőnök. Ezt nem leváltásnak tekinteném!

Teljesen érthetetlen és nem létező alegység a „2. hegyi lövész brigád 10. ütegének 1. szá-

zada" — létezett 2. hegyi dandár, kapcsolatot is keresett a szovjet hadsereggel, illetve a szlovák felkelőkkel, de „10. ütegének 1. százada” — teljesen ismeretlen, csakúgy, mint a kapitányi rendfokozat a honvédségben 1944-ben.

A felsorolt hibákat, tévedéseket még lehetne bővíteni, de nem az a célom, az előbbi fel-

sorolással csak azokra a tévedésekre kívántam utalni, amelyek korrigálása az évkönyv, illetve olvasói érdekében feltétlenül fontos lenne, akár azzal a módszerrel is, hogy a História egyik következő száma közölné a helyes „válaszokat”.

Szakály Sándor